DISCOURSE THEORY, AN EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF PAUL RICOEUR'S THOUGHT

Bogdan Maxim

PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Discourse is a concept that underlies a large number of linguistic approaches in general, with ramifications in pragmatics, textual grammar, stylistics, literature, philosophy and theology. In philosophy, it is defined by its interplay of relationships, designating less a delimited field of inquiry than a particular mode of language that has creative power. In the present article we will point out that through preaching, discourse has the chance to say something about something, giving it full meaning being expressed in philosophy through meaning and reference. Then we will analyze the meaning and role of the word in discourse having a wide variety of contexts, concluding that the meaning of discourse comes from the conjunction of word and sentence. And in the last chapter we will investigate the two meanings of discourse.

Keywords: speech, word, language, meaning, sentence

Conform lui Paul Ricoeur, limbajul posedă o putere creatoare și o funcție simbolică pe care o lingvistică structurală, sincronică, nu le poate explica decât ca trecere de la o stare a sistemului de semne la alta[1].

Pentru Ricoeur teoria discursului are două surse. Din sanscritistul francez Emile Benveniste[2] a derivat o teorie a discursului bazată nu pe lingvistica semnului, ci pe lingvistica propoziției. Din filozofia de limba engleză și de la Frege și Husserl a preluat reflecțiile asupra logicii sensului și a referinței. Ne vom uita la fiecare pe rând.

1. Lingvistica discursului

a. Semiotica si semantica

Teoria discursului lui Benveniste începe de unde a rămas de Saussure: conceptul rezidual al vorbirii[3]. Pentru de Saussure vorbirea a fost o execuție a combinației libere a limbajului de către indivizi, nerestricționată de legile limbii. Benveniste, totuși, susține că vorbirea are și o structură care este la fel de riguroasă ca structura limbajului, dar ireductibilă la aceasta. Pentru a exprima această trăsătură a vorbirii, Benveniste înlocuiește termenul saussurian de vorbire cu termenul de discurs. Teoria sa a discursului face, prin urmare, o

[1] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor. Eseuri de hermeneutică,* trad. de Horia Lazăr, Ed. Echinox, Cluj, 1999, p. 79.

[2] Paul Ricoeur, *Metafora vie,* trad. de Irina Mavrodin, Ed. Univers, București, 1984, p. 123.

[3] Discuția despre teoria lingvistică a lui Emile Benveniste de către Ricoeur este considerabilă prin numărul mare de referințe în lucrările sale în care se adresează lui: *Conflictul interpretărilor. Eseuri de hermeneutică I; De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II; Metafora vie; Memoria, istoria, uitarea; Sinele ca altul*; Potrivit lui Ricoeur, fenomenologia lui Husserl nu posedă instrumente adecvate pentru a face față lingvisticii fără subiect conform: *Conflictul interpretărilor...*, p. 80. Acesta este motivul pentru care Ricoeur se întoarce în altă parte. Lingvistica lui Benveniste oferă instrumentul. Dar și teoria lui Benveniste trebuie completată. Ricoeur va face acest lucru apelând la alte trei abordări ale limbajului; și anume, 1: teoria propozițiilor din filozofia analitică a limbii engleze derivată din lucrările lui Gottlob Frege, Ludwig. Wittgenstein și Bertrand Russell, 2: teoria actelor de vorbire a lui John Langshaw Austin și John Searle și 3: teoria intenției a lui Paul Grice. Oriunde este posibil, Ricoeur va lega aceste teorii cu lucrarea lui Emile Benveniste și Edmund Husserl.

distincție între două funcționări ale limbajului, fiecare dependentă de o anumită unitate de limbaj, dar ireductibile una la alta. Funcția semiotică a limbajului se bazează pe unitatea semnului, în timp ce funcția semantică a limbajului se bazează pe unitatea propoziției.

Ce repercusiuni are această nouă unitate a limbajului asupra temei sensului? Teoria lui Benveniste este că dimensiunea comunicativă a limbajului trebuie să i se acorde prioritate față de cod. Cu alte cuvinte, accentul este mutat de la semiotică la semantică. Prin urmare, sensul este, de asemenea, mutat din semn în propoziție. Deși propoziția este compusă din semne, ea însăși nu este un semn. Este ireductibilă de semn și constituie cel mai înalt ordin al limbajului. Problema sensului se deplasează, așadar, către propoziție și se îndepărtează de semnificatul semnului.

Funcția semnului este de a fi distinctă de alte semne. Un semn este definit prin diferența și opoziția față de alte semne din cadrul sistemului lexical. Nu are o definiție intrinsecă sau imanentă. Este suficient ca un semn să existe în opoziție cu alte semne care delimitează poziția sa în limbaj. Cu alte cuvinte, semnul este definit de forma sa. Pentru ca un semn să aibă sens, trebuie să obțină caracter distinctiv în relația cu alte semne[4]. Trăsătura majoră a semnului este diferența.

Funcția propoziției, pe de altă parte, este sintetică. Se urmărește integrarea unităților inferioare într-o compoziție care o face ireductibilă la unitățile sale componente. Odată cu propoziția, o graniță este trecută într-un nou domeniu: domeniul în care lucrurile sunt spuse de cineva altuia. Viața discursului uman în acțiune este înfățișată de varietatea nelimitată a compozițiilor sintetice umane. Semnul are doar o formă; este propoziția care are sens.

Legând sensul cu discursul, sensul capătă și o dimensiune temporală. Un act de discurs este un eveniment care are loc între oameni. Benveniste o numește o instanță de discurs, o apariție a discursului. Ca eveniment apare și dispare. Ca eveniment, discursul are o existență reală. Pe de altă parte, semnul și sistemul de semne este atemporal. Are doar o existență virtuală[5].

Evenimentul discursului se întemeiază pe operația unică a propoziției, și anume predica. Prin intermediul predicii, discursul are capacitatea unică de a spune ceva despre ceva[6]. Numai ei i se poate atribui darea de sens unei apariții a discursului. Trebuie să revenim mai jos la locul pe care filosofia limbajului obișnuit îl acordă predicării. Predicarea are puține în comun cu semnificatul semioticii. În timp ce semnificația semnului rămâne în limbaj, nu poate fi transferată într-o altă limbă. Semnificația rămâne unică în diferența și opoziția sa și, prin urmare, nu este redată. Sensul unei propoziții în predicarea ei este eminamente transmisă într-o altă limbă.

b. Evenimentul și sensul

Ceea ce a fost descris mai sus ca apariția discursului poate fi formulat prin ceea ce Ricoeur numește dialectica evenimentului și sensului[7]. Ceea ce vrea să spună prin aceasta este că evenimentul evanescent al vorbirii cumva nu dispare, ci este surprins și repetabil. Discursul este evenimentul singular prin care semnele lingvistice ale limbajului sunt combinate într-un mod atât de unic încât se întâmplă ceva între doi vorbitori. Nu doar aspectul material, cuvintele, al discursului poate fi repetat, ci și evenimentul. Caracterul său de eveniment nu derivă însă din semne. Discursul actualizează limbajul și îi dă existență.

Dar cum poate sensul să surprindă evenimentul? Un eveniment este un eveniment incomunicabil. Este simțit și trecător. Ricoeur numește evenimentul „monadă”[8]. Este

[4] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor...,* p. 79.
[5] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor...,* p. 84.
[6] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor...,* p. 85.
[7] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 200.
[8] Paul Ricoeur, *De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II,* trad. de Ion Pop, Ed. Echinox, Cluj, 1999, p. 65.

individual, unic, irepetabil și, prin urmare, incomunicabil.

Și totuși, și aceasta este enigma discursului, evenimentul-personaj nu trece în uitare. Evenimentul poate fi repetat și recunoscut ca fiind același. Supunerea evenimentului vorbirii în ceva durabil se numește sensul discursului. Evenimentul este salvat în sensul său. Prin urmare, aforismul potrivit căruia discursul are loc ca eveniment, dar trebuie înțeles ca sens[9]. Pentru Ricoeur această subminare a evenimentului în sens este fundamentul comunicării[10].

Dar ce este acest discurs durabil? Pentru Benveniste sensul este constituit de propoziție, mai precis, de puterea predicatoare a propoziției. Sensul propoziției, însă, nu se mai limitează la opoziția și diferența semnelor propoziției, ci a rupt legăturile limbajului pentru a pătrunde ceva dincolo de limbaj. Limba a devenit mediere.

2. Semantică filosofică

Semantica filozofică și-a câștigat cel mai mare impuls din munca filozofilor englezi. Teoria lor asupra sensului a derivat din încercările de a reformula limbajul obișnuit după maximele limbajului artificial, științific. Creatorii au fost Alfred North Whitehead, Bertrand Russell, Ludwing Wittgenstein și Rudolf Carnap. Dominația limbajului logic și matematic asupra limbajului obișnuit a fost renunțată în a doua fază a Filosofiei limbajului obișnuit, în principal prin influența lui Gilbert Ryle, Wittgenstein (la vremea investigațiilor sale filozofice), John Langshaw Austin și Peter Frederick Strawson. Reflecțiile asupra sensului acestei școli au fost imense și impresionante. Deoarece contribuția lor la problema sensului l-a influențat și pe Ricoeur, trebuie să examinăm și poziția lor.

a. Sensul potențial și sensul real

O dezbatere despre semnificație similară cu dezbaterea din Franța despre legătura semnificației cu semnul sau cu discursul a apărut în Anglia. Dezbaterea s-a concentrat pe faptul dacă sensul trebuie atașat cuvântului sau propoziției. Dar dacă dezbaterea este similară, este și radical diferită. Filosofia limbii engleze nu cunoaște echivalentul semnului structuralist. Vorbește despre cuvânt. Și nu există nicio legătură directă între semn și cuvânt. În discurs, semnul devine un cuvânt[11]. Structuraliștii formali vorbesc despre semn, lexic, fonetică, deoarece fac abstracție de orice utilizare în discurs și se referă doar la un cod. Din acest motiv, un cuvânt, ca unitate de discurs, care contribuie la un exterior al limbajului, trebuie să se distingă clar de semn[12]. În discurs, un cuvânt este un substantiv sau un verb sau un adjectiv și nu doar o diferență lexicală.

Aceasta ridică din nou problema dacă în acest nou context sensul se atașează în primul rând cuvântului sau propoziției? Sau, pentru a spune cu alte cuvinte, este înțelesul o problemă de predicție (adică, o funcție a propoziției) sau o problemă de denominație (adică, o funcție a cuvântului)?

Care este teza denominației? Ea postulează că un anumit nume este atașat în mod corespunzător unui lucru, astfel încât se spune că un cuvânt are un sens propriu. Sensul propriu se opune unui sens impropriu sau unui sens figurat care poate fi atașat cuvântului. Prin urmare, susține că, în esență, un nume aparține unui lucru. Există o legătură fundamentală între acest nume și acest lucru. Sensul constă atunci în denumirea propriu-zisă a unui lucru. Este poziţia nominalismului[13]. Potrivit lui Ricoeur, arta retoricii s-a deteriorat într-un joc de cuvinte fără sens tocmai din cauza „tiraniei cuvântului”[14] în lupta pentru sens.

[9] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 71.
[10] Paul Ricoeur, *De la text la acțiune...,* p. 176.
[11] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 125.
[12] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor...*, p. 87.
[13] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 46.
[14] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 47.

De la înalta artă a persuasiunii în domeniile vieții publice umane din Grecia, retorica a declinat mai întâi la o teorie a stilului și în cele din urmă la figuri de stil centrate pe cuvinte. Legătura ei cu filozofia a fost ruptă, iar retorica a devenit o arhivă figurilor de stil[15]. Deoarece orice alt sens atașat cuvântului în afara așa-numitei sale denumiri esențiale a fost numit impropriu, efectul său nu putea fi declarat decât stilistic sau figurat. Scopul căutării unui alt cuvânt nu poate fi decât să mulțumești sau, în cel mai rău caz, să seduci.

Filosofia limbii engleze respinge un astfel de nominalism. Ryle a subliniat că, cuvintele au sens doar în măsura în care sunt folosite. Un cuvânt nu are sens propriu. Potrivit unei expresii ale lui Wittgenstein, „semnificația unui cuvânt este utilizarea lui în limbă”[16]. Cuvintele au o utilizare tocmai în propoziție, astfel încât sensul lor este derivat din propoziție sau din situația discursului. Dacă un cuvânt are un înțeles, este datorită utilizării sale în discurs. Filozofia limbii engleze tinde spre subordonarea totală a sensului cuvintelor față de sensul general al propoziției

Dar aceasta înseamnă că sensul propoziției domină atât de mult încât cuvântul se dizolvă de fapt în propoziție? Cuvintele au sens numai în și prin contextul discursului, așa cum I. A. Richards susține în *The Philosophy of Rhetoric*[17]? El susține că sensul unei propoziții se datorează, nu sensului cuvintelor, ci interacțiunii cuvintelor dintr-o propoziție. Este interacțiunea cuvintelor dintr-o propoziție, conform lui Richards, care ne permite să stabilizăm sau să ghicim sensul cuvintelor individuale[18].

Ricoeur constată că o astfel de teorie contextuală a sensului merge prea departe în negarea unei identități adecvate a cuvintelor. El caută să creeze o legătură diferită între semantica propoziției și o posibilă semantică a cuvântului. El acceptă că există o interacțiune de sens între propoziție și cuvânt. Ca atare, el recunoaște împreună cu Richards funcționarea contextuală a cuvântului. Cuvântul primește „amprenta” predicării[19]. Dar această funcționare contextuală a unui cuvânt nu duce la dispariția sensului cuvântului. Un cuvânt posedă o autonomie semantică. Acest lucru este dovedit de faptul că operația de numire în anumite zone există independent de cuvântare. Însăși existența dicționarelor indică faptul că jocul de a numi nu este lipsit de sens[20]. Dar nu este cel mai important joc de limbă. Aceasta se joacă în domeniul discursului la nivelul propovăduirii. La nivelul cuvântului, susține Ricoeur, contextul se află chiar în perimetrul cuvântului. Diversele acceptări ale unui cuvânt sunt atât de multe clase contextuale, adică atât de multe utilizări ale cuvintelor în contexte diferite. Prin urmare, utilizarea într-o propoziție este mai determinantă a sensului unui cuvânt decât funcția denominativă[21].

Din acest motiv, cuvântul izolat are doar un înțeles potențial. Cuvântul este o serie de sensuri posibile într-o varietate de contexte posibile[22]. Un cuvânt are doar un potențial sau un nucleu semantic, dar nu este real sau actual. Cuvântul are un sens real doar într-o propoziție. Doar o propoziție poate induce trecerea de la sensul potențial la cel real al unui cuvânt. Într-o propoziție, sensul totalității revine și locuiește în cuvânt, permițându-i să se refere la un obiect specificat. Prin urmare, există o diferență între sensul unei propoziții și sensul unui cuvânt. Wittgenstein a numit sensul unei propoziții „stare de lucruri”, în timp ce sensul unui cuvânt el a numit „obiect”[23].

---

[15] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 12.
[16] Ludwing Wittgenstein, *Philosophical investigation,* trad. G. E. M. Anscombe, P. M. S. Hacker, Joachim Schulte, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2009, p. 44.
[17] Ivor Armstrong Richards, *The Philosophy of Rhetoric,* Oxford University Press, London, 1964.
[18] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 102.
[19] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 149.
[20] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 205.
[21] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 251.
[22] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 252.
[23] Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 207.

Sensul discursului provine, așadar, din interacțiunea dintre cuvânt și propoziție. Cuvântul aduce în propoziție varietatea de contexte în care a funcționat și pe care Ricoeur le numește „capitalul semantic”[24]. Este această multiplicitate, acest capital semantic, pe care propoziția o gestionează și o sortează pentru a actualiza sensul într-un anumit mod. Prin urmare, un cuvânt este identificabil nu doar în contextul unei propoziții. Posedă o identitate proprie, care ne permite să-l folosim din nou și din nou ca același cuvânt, dar într-un context diferit. Dar cadrul său adecvat este oferit de propoziție.

b. Predicare și identificare

Filosofia limbajului obișnuit definește propoziția în mod logic prin funcțiile sale. Reducerea propoziției la esențialul ei, are două funcții de bază: identificarea și predicarea[25]. Funcția de identificare a propoziției poartă subiectul unei propoziții. Fiecare propoziție identifică *corpurile* sau *persoanele* despre care se spune ceva. Acestea sunt subiectul propriu logic al propoziției. Subiectul este individual și precizează cât mai îndeaproape despre care se spune ceva. Fiecare propoziție identifică clar existențele singulare care fac obiectul unei enunțuri. Funcția predicativă leagă subiectul propriu-zis din punct de vedere logic cu calități sau clase universale sau acțiuni sau relații. Deoarece sunt universale, ele sunt predicabile pentru o serie de subiecte. Propoziția leagă acest predicat universal cu un subiect propriu din punct de vedere logic. Funcția de predicare și de identificare sunt interdependente până la punctul în care, în discurs, un predicat presupune logic subiectul, iar subiectul presupune predicatul.

Acum, de funcția de identificare a limbajului trebuie atașată realitatea existenței. Ceea ce este identificat se spune că există. Cu alte cuvinte, potrivit lui Strawson, subiecții adecvați din punct de vedere logic sunt potențiali existenți. Aici, limbajul se atașează de lucruri. Predicatele, pe de altă parte, nu sunt potențiali existenți. Predicatul se ocupă de calități și acțiuni universale și ca atare nu există[26].

c. Puterea frazei

Filosofia limbajului obișnuit propune și o altă dimensiune a semanticii discursului. Este ceea ce se numește „puterea” frazei sau a propoziției. Actele de discurs fac lucruri cu ajutorul cuvintelor. Ele afirmă; ele comandă; ele doresc; ele promit. Conținutul propozițional are un impact suplimentar. Această teorie a actelor discursului a fost propusă pentru prima dată de J. L. Austin în teoria sa despre Actul de vorbire[27]. Ricoeur adoptă această teorie pentru a avansa o aprofundare a problematicii semnificației prin puterea cuvintelor de a face ceva în însăși rostirea lor. Când cineva spune: „Maria, te iau ca soție”, limbajului primește un impuls care dă „forță” afirmației. Austin a recunoscut trei niveluri în care acea forță este operativă.

Primul nivel interpretativ îl numește Austin actul locuționar. Actul locuționar implică

[24] Paul Ricoeur, *Metafora vie...,* p. 207.

[25] Sugestia că Benveniste ar fi considerat esențială doar funcția predicativă și nu și cea de identificare este respinsă de Ricoeur în: Paul Ricoeur, *Metafora vie...,* p. 117 . Predicatul prin el însuși poate fi cu greu singurul determinant al propoziției. Propoziția în ansamblul ei poartă aplicația particulară a unui predicat generic.

[26] John R. Searle, *Speech Acts. An Essayin the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, London, 2012; este cel care a identificat trăsătura ontologică a funcției de identificare. Dacă subiectul este purtător de existență, trebuie reținut că, prin el însuși, are doar o existență potențială, virtuală. Subiectul trebuie să se actualizeze într-o propoziție completă. Ricoeur vede în aceasta soluția modernă întrebarea care îi frământa pe medievali, atunci când aceștia se întrebau dacă există universuri.

[27] J. L. Austin, *How to do things with words,* Oxford University Press, London, 1962. Filozofia limbajului obișnuit își atribuie originea la investigațiile filosofice ale lui Wittgenstein, cu celebrul său aforism: „Sensul este utilizare”. Ricoeur percepe această mișcare ca pe un protest împotriva oricărei idealizări platonice a sensului, precum și împotriva încercării lui Russell și Whitehead de a reduce limbajul la regulile logicii simbolice *cf.* Paul Ricoeur, *La semantique de l'action*, Editions du CNRS, Paris, 1977, p. 30.

ceea ce se spune în fiecare instanță. Este limbajul la nivelul ei logic. Searle în *Speech Acts*[28] îl numește actul propozițional. Actul locuționar este actul de bază al discursului, în care cineva afirmă care este cazul. Fiecare afirmație, chiar și o simplă observație, este un act interpretat.

Al doilea nivel interpretativ îl numește Austin actul „ilocuționar" (în cadrul acesta, locuția reprezintă ceea ce s-a spus și s-a înțeles, „ilocuția" este ceea ce s-a făcut, iar „perlocuția" este ceea ce s-a întâmplat ca urmare). Anumite propoziții fac ceva în însăși rostirea lor (de aici, „ilocuționare"). Pe lângă faptul că posedă proprietățile unei propoziții, discursul nu poate predica sau face referire fără a face acest lucru într-un mod asertiv sau poruncitor. În enunțare, promisiunea sau comanda, limbajul se desprinde de granițele către un exterior prin forța care se află în enunț. Ceea ce spun eu este spus cu puterea unei promisiuni sau a unui ordin[29]. Pentru filosofia minții actul „ilocuționar" este actul discursului total. Această filozofie examinează și prezintă, prin urmare, verbele pentru factorul lor interpretativ[30]. Fiecare clasă de verbe are propriul tip de joc de limbaj cu propriile reguli interne. Filosofia minții încearcă să descopere aceste reguli și să le aplice actelor discursului. Actul „ilocuționar" a ceea ce se face în rostire are și alte semne prin care se încorporează în limbaj.

Aceste semne sunt anumite dispozitive gramaticale și lexicale, cum ar fi modurile verbale (subiectiv, imperativ, optativ), semnul exclamării și semnul întrebării. Aceste semne permit identificarea forței propoziției[31]. Mai mult, pentru filosofia minții predicația și referința au sens doar într-un act „ilocuționar". Actul „ilocuționar" este actul de vorbire propriu-zis[32].

Al treilea nivel interpretativ îl numește Austin actul „perlocuționar". Actul „perlocuționar" este ceea ce vorbitorul realizează spunând. Actul de vorbire poate duce și la efecte, la acte, care au loc din cauza unei dorințe, a unei promisiuni sau a unei convingeri. Astfel, de exemplu, o amenințare poate induce frică. Discursul poate deveni un stimul care efectuează anumite rezultate la ascultător. Actul „perlocuționar" este actul cel mai puțin încorporat în urme lingvistice[33].

3. Dialectica sensului și a referinței

Am remarcat deja de mai multe ori că teoria discursului lui Ricoeur este construită pe experiența comună a discursului ca fiind o exprimare a ceva despre ceva către cineva. Acest spus de ceva despre ceva este exprimat în filosofia lingvistică prin sens și referință. Discuția despre perechea dialectică sens și referință a fost introdusă în filosofie de Gottlob Frege în celebrul său articol *Sense and Reference*[34]. Distincția se validează în propoziția în care se poate face o diferențiere între ceea ce se spune (sens) și ceea despre care se spune (referință).

În semiotică, tema referinței este exclusă în mod automat. Semnul constituit de semnificant și semnificarea rămâne în limitele limbajului. Semnele se referă doar la alte

[28] John R. Searle, *Speech Acts...* John Searle, un elev al lui J. L. Austin, a adus mai multă sistematizare în varietatea actelor de discurs analizate de Austin.
[29] Paul Ricoeur, *Metafora vie...,* p. 119.
[30] Austin enumeră cel puțin cinci clase de interpretative: verdictul, acțiunea, promisiunea, comportamentul și expunerea.
[31] Paul Ricoeur, „Preface", in: Olover Reboul, *Kant et de probleme du mal,* Presses de l'Universite de Montreal, Montreal, 1971 p. 49.
[32] Michel Philibert, *Paul Ricœur ou la liberté selon l'espérance,* Ed. Seghers, Paris, 1971, p. 179.
[33] Paul Ricoeur, *Interpretation theory: discourse and the surplus of meaning,* Texas Christian University Press, Texas, 1976, p. 15.
[34] Gottlob Frege: „Über Sinn und Bedeutung", in: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik,* C (1892), pp. 25–50. Ricoeur acceptă traducerea în limba engleză a titlului de către Peter Geach fiind cea mai potrivită. Geach traduce „Sinn" prin „sens" și „Bedeutung" prin „referință".

semne din cadrul sistemului în diferența sau opoziția lor[35]. Contribuția lui Frege constă tocmai în situarea sensului. În mod singular, el a arătat că sensul nu trebuie identificat cu semnificația psihologică. El a despărțit sensul de subiectivitate și a afirmat că sensul nu există în natură sau în spirit. Și totuși, sensul este obiectiv. Adică, sensul este ideal obiectiv. El nu este o reprezentare care variază în funcție de fiecare subiect, ci informează identic într-o multitudine de evenimente psihice.

Referința, pe de altă parte, adaugă sensului prinderea de realitate. Există în discurs o străpungere a barierelor sistemului de semne într-un proces creativ care dă formă spiritului uman. Ceea ce ia în considerare această referință este vastul câmp al realității din afara limbajului, care este apropiat și depășit în limbaj. Prin urmare, referința pune în legătură limbajul cu lumea[36].

Din nou, nu cuvântul, ci propoziția utilizată este cea care dă acces la referință. După cum spune Strawson, „a face referire este ceea ce face o propoziție într-o anumită situație și în conformitate cu o anumită utilizare”[37]. Realitatea la care face referire vorbitorul nu scapă structurii sensului. Evenimentul vorbirii, chiar și în realitatea sa de referință, este structurat prin împletirea subiectului și a predicatului. Structura ideală a sensului formează referința de bază[38].

Acest impuls ontologic al referinței este cel care are cele mai mari consecințe pentru o teorie a discursului. Limbajul referinței spune ceva, nu numai despre lucruri, ci și despre condiția ontologică a ființei noastre în lume. Această lume nu este limbajul însuși. Dar limbajul pune în evidență lumea experienței noastre. Experiența noastră, sentimentul nostru de participare la realitate, este cea care este adusă în limbaj. Dacă funcția de identificare a propoziției presupune existența, așa cum am văzut, această identificare a lucrurilor singulare ca existente are semnificație doar dacă aceste lucruri singulare sunt înrădăcinate într-o experiență și mai originară de a fi în lume. Ricoeur susține că această înrădăcinare originară, această condiție ontologică, este cea care trece la exprimare în limbaj: „Tocmai pentru că există mai întâi ceva de spus, pentru că avem o experiență pe care să o aducem în limbaj, că, invers, limbajul nu se îndreaptă doar spre sensuri ideale, ci se referă și la ceea ce este”[39].

Pentru Ricoeur, dialectica dintre sens și referință este de așa natură încât devine regula fundamentală a teoriei limbajului ca discurs[40]. Ea fundamentează dialectica evenimentului și a sensului; chiar și semiotica trebuie să plătească un tribut prealabil capacității limbajului de a trimite. Pentru Ricoeur, dialectica discursului, a sensului și a referinței, constituie fundamentul lingvisticii.

4. Subiectul în logica sensului

[35] Termenul „semnificat” din semiotică nu trebuie confundat cu „intenționat” al lui Benveniste sau cu conceptul de intenționalitate al fenomenologiei husserliene. Semnificat este omologul semnului, dar nu se întinde dincolo de limbaj. Intenționalitatea intenționată a lui Benveniste și împlinirea scopului gol a lui Husserl corespunde cu referința lui Frege.

[36] În lingvistică, trebuie să se facă o distincție clară între predicat și referință. A predica nu înseamnă a atribui existența. Această funcție se referă la funcția de identificare în cadrul unei propoziții. Lucrurile sunt identități singulare, în timp ce conceptele sunt predicative. Acestea din urmă clasifică obiectele într-o clasă, o calitate, o relație sau o acțiune. Ele sunt universale și, ca atare, nu există și nu au nevoie să existe pentru a avea sens. „Frumos”, ca predicat calitativ, nu „se referă” la nimic în realitate. Ancorarea limbajului în realitate se realizează prin referința sa și nu prin predicația sa. Predicația este un dispozitiv intra-lingvistic, operând ca un semn semiotic, cu excepția faptului că, cadrul în care operează nu este codul lexical în calitate de cod, ci un cuvânt în cadrul unei propoziții. În discuția sa asupra acestei chestiuni, Ricoeur se bazează pe analiza lui John Searle din *Speech-Acts*. *Cf.* Paul Ricoeur, *Metafora vie...*, p. 460.

[37] Peter Frederick Strawson, „On referring”, in: *Mild*, vol. 59, nr. 235. (1950), p. 325.

[38] Paul Ricoeur, *Interpretation theory...*, p. 20.

[39] Paul Ricoeur, *Interpretation theory...*, p. 21.

[40] Paul Ricoeur, *Interpretation theory...*, p. 21.

A dispărut oare subiectul, atât de central în fenomenologie, în dialectica dintre sens și semnificație și dintre sens și referință? Mai sunt subiectul și sensul corelative ale fenomenologiei? Am arătat mai sus că această corelație a fost definitiv ruptă. Dar oare nu mai există loc pentru subiect într-o teorie a discursului? Ricoeur neagă că subiectul este total absent, dar admite în același timp că: „Acest subiect s-ar putea să nu fiu eu sau cine cred eu că sunt; în orice caz, întrebarea „Cine vorbește?" are un sens la acest nivel, chiar dacă trebuie să rămână o întrebare fără răspuns"[41].

Pentru filosofia limbajului, subiectul iese din nou la suprafață în fenomenul de referință. Referința este dialectică, în sensul că se referă atât la un cuvânt, cât și la un vorbitor. Ea se referă la vorbitor printr-o serie de procedee gramaticale pe care lingviștii le numesc „schimbători"[42]. Acești schimbători sunt pronumele personale, anumite forme verbale, substantive proprii, timpuri verbale, pronume demonstrative etc., care se referă la lumea vorbitorului. Pronumele personal „eu", de exemplu, este un auto-referent al propoziției. Este o realitate asemantică, neavând niciun sens prin ea însăși. Singura sa funcție este aceea de a referi discursul la cel care vorbește. De fapt, schimbătorii indică o realitate diferită în fiecare eveniment de vorbire. În mod similar, timpul verbal este un auto-referent. Din punct de vedere gramatical, timpurile constituie sisteme diferite, dar ele trebuie văzute ca fiind ancorate în timpul prezent. Timpul prezent este auto-referențial, deoarece reprezintă momentul propriu-zis al rostirii discursului. El este calificativul temporal al discursului. De asemenea, adverbele de spațiu și timp, „aici" și „acum", și demonstrativele, „acesta" și „acela" funcționează ca auto-referință.

Semnificația acestui caracter auto-referențial al discursului poate să nu apară la prima vedere. Dar, într-o discuție despre sens, trebuie făcută o distincție între sensul vorbitorului și sensul propoziției. Sensul propoziției l-am identificat formal ca fiind împletirea celor două funcții de identificare și de predicație. Acest sens al propoziției nu poate fi identificat cu sensul vorbitorului. Ceea ce spun nu este neapărat identic cu ceea ce intenționez să spun. Cu alte cuvinte, nu trebuie să identificăm sensul unei propoziții cu sensul psihic al vorbitorului. De fapt, pentru Ricoeur, dimensiunea psihică este o dimensiune incomunicabilă a vieții[43]. Dacă propoziția exprimă sensul enunțătorului, nu este vorba de un sens psihic, ci de un sens noetic sau intențional. Psihicul este, prin definiție, partea neintențională a vieții. Psihicul este „singurătatea vieții", deoarece nu poate fi comunicat[44]. Sensul vorbitorului nu controlează sensul propoziției. Dar această interdicție de a identifica vorbitorul și sensul nu înseamnă că vorbitorul trebuie exclus cu totul. Vorbitorul face parte din text. Vorbitorul face parte din semantica textului. Sensul enunțătorului și-a găsit înscrierea în textul însuși. Nu trebuie să privim dincolo sau în spatele a ceea ce se spune pentru a descoperi sensul vorbitorului, ci trebuie să-l căutăm în interiorul a ceea ce se spune[45].

BIBLIOGRAPHY

Austin J. L., *How to do things with words,* Oxford University Press, London, 1962.

Frege, Gottlob: „Über Sinn und Bedeutung", in: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik,* C (1892).

Peter Frederick Strawson, „On referring", in: *Mild,* vol. 59, nr. 235. (1950).

[41] Paul Ricoeur, *Conflictul interpretărilor...*, p. 466.
[42] Paul Ricoeur, *Interpretation theory...*, p. 13.
[43] Paul Ricoeur, „Preface"... p. 48.
[44] Paul Ricoeur, „Preface"... p. 48.
[45] Paul Ricoeur, *Interpretation theory...*, p. 13.

Philibert, Michel, *Paul Ricœur ou la liberté selon l'espérance,* Ed. Seghers, Paris, 1971.

Richards, Ivor Armstrong, *The Philosophy of Rhetoric,* Oxford University Press, London, 1964.

Ricoeur, Paul, „Preface", in: Olover Reboul, *Kant et de probleme du mal,* Presses de l'Universite de Montreal, Montreal, 1971.

Ricoeur, Paul, *Interpretation theory: discourse and the surplus of meaning,* Texas Christian University Press, Texas, 1976.

Ricoeur, Paul, *Conflictul interpretărilor. Eseuri de hermeneutică,* trad. de Horia Lazăr, Ed. Echinox, Cluj, 1999.

Ricoeur, Paul, *De la text la acțiune. Eseuri de hermeneutică II,* trad. de Ion Pop, Ed. Echinox, Cluj, 1999.

Ricoeur, Paul, *La semantique de l'action*, Editions du CNRS, Paris, 1977.

Ricoeur, Paul, *Metafora vie*, trad. de Irina Mavrodin, Ed. Univers, București, 1984.

Searle, John R., *Speech Acts. An Essayin the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, London, 2012.

Wittgenstein, Ludwing, *Philosophical investigation,* trad. G. E. M. Anscombe, P. M. S. Hacker, Joachim Schulte, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2009.